

останньої зернини. Це було не стихійне лихо, а умисно підготовлений голодомор. Це був розбій, свідомо спрямований на фізичне винищення селян, українців.

Геноцид не нове явище в історії. І хоча безглуздо і жорстоко тут говорити про міру, його масштаби вражають – вони змушують здригнутися, плакати, ридати, співчувати... В кінці заходу студенти ознайомилися з матеріалами книжкової виставки «Величезна трагедія українського народу». Закінчили цей вечір Хвилиною мовчання і запаленням поминальної свічки. Цей вечір пам'яті нікого не залишив байдужим.

Бібліотека працює у тісному контакті з деканатом, кафедрами, викладачами. Вона бере активну участь в університетських заходах, наукових конференціях, пленарних засіданнях Малої Академії Наук України, оформляючи книжкові виставки, проводячи огляди літератури. Працівники читального залу організують книжкові виставки до лекцій викладачів університету.

Молчанова С. А.,
завідувач сектора відділу
обслуговування НБ ХНУ

Патріотичне виховання студентської молоді засобами бібліотеки

Висвітлено роль і місце бібліотеки ВНЗ у патріотичному вихованні студентської молоді. Запропоновано досвід наукової бібліотеки ХНУ, розглядаються можливості вдосконалення сучасних форм виховання молоді. У статті також представлені результати анкетування, проведеного книгозбірнею ХНУ з метою з'ясування громадянсько-патріотичної позиції та цивілізаційного визначення студентів.

Ключові слова: патріотичне виховання, наукова бібліотека вищого навчального закладу, анкетування.

В умовах розбудови незалежної України, коли відбуваються радикальні перетворення у всіх сферах життя, перед навчальними закладами постає завдання виховання різнобічно та духовно розвиненої, активної особистості, громадянина, патріота. У зв'язку з цим великої актуальності набула проблема формування в молоді патріотичних цінностей.

Патріотизму неможливо навчити, його потрібно виховувати у повному сенсі цього слова. Роль книги і бібліотеки в цьому виховному процесі вкрай важлива, адже бібліотека вищого навчального закладу як один із головних його підрозділів не лише допомагає у вирішенні найскладніших проблем навчання, але й сприяє розвитку духовної культури, впливає на формування інтелектуального та культурного становлення особистості студента. Бібліотека створює атмосферу творчої зацікавленості у навчанні, науці, мистецтві, впливає на стан патріотичного духу, який не піддається жодним вимірам та оцінкам.

Для здійснення патріотичного виховання бібліотеки використовують всі ресурси, які в них є: документальні фонди, електронні бази даних, довідково-бібліографічний апарат, кадрові ресурси. Ефективність діяльності бібліотек вищих навчальних закладів у системі засобів патріотичного виховання визначається за рядом параметрів: кількістю і змістом бібліотечних фондів, що сприяють патріотичному вихованню студентів; розмаїттям дидактичних засобів і методів; накопиченим досвідом підбору традиційних та інноваційних методів; рівнем професійної освіти, практичним досвідом і педагогічною майстерністю бібліотекарів; науково-дослідницькою і програмно-проектною діяльністю;

рівнем активності студентів у підготовці та проведенні культурно-масових і громадсько-політичних заходів, що організує книгозбірня.

Досвід, який накопичено бібліотеками, дає можливість вибудовувати систематичну роботу з виховання патріотизму серед студентів, активно використовуючи всі сучасні форми і методи бібліотечної діяльності. Системність цієї роботи полягає в тому, що теми історії і героїчного минулого нашої країни повинні підніматися не тільки в ювілейні дати, а кожного року, адже виховання молоді є процесом цілісним і неперервним. Потрібно звернути увагу й на те, що патріотичне виховання не повинно зводитися лише до теми Другої світової війни, а розуміється більш широко - як виховання через знання історії своєї країни, рідного краю, надання об'єктивної оцінки ролі українського війська у вітчизняній історії (починаючи від княжої доби і до сьогодняшнього дня), через виховання толерантності та оволодіння цілісною національною культурою.

Система бібліотечних заходів з патріотичного виховання студентів Хмельницького національного університету базується на основних положеннях Концепції національно-патріотичного виховання молоді з урахуванням органічного взаємозв'язку процесу навчання та виховання і дає можливість охоплювати виховним впливом усіх студентів – від першого курсу до останнього, здійснювати виховний процес як у навчальний, так і в позанавчальний час. Роботу бібліотеки в рамках патріотичного виховання можна розділити на такі основні напрямки: духовно-моральне виховання, громадянське, історико-патріотичне, історико-краєзнавче.

Духовно-моральне виховання має націлювати студентську молодь на вищі ідеали, на прагнення стати максимально корисними для своєї країни. Стабільність і розвиток українського суспільства визначається у значній мірі тим, наскільки активно та успішно молодь включається в суспільний простір. Соціально-економічна криза, збільшення соціальної диференціації, зростання темпів життя, деформація звичайних способів і стратегій життя, зміна життєвих орієнтирів, зникнення традиційних моделей досягнення соціальної зрілості тощо створюють для сучасної молоді ситуацію невизначеності життєвого шляху, продукують соціальну напруженість у молодіжному середовищі. Це негативно впливає на процес соціального становлення молоді, головна відмінність якого в нинішніх умовах полягає у втраті лінійних, передбачуваних і безконфліктних моделей включення молоді до суспільства.

Сьогодні дослідники відстежують серйозні зміни в ціннісно-нормативній системі молодого покоління, якщо їх цінності порівнювати з такими, що властиві старшому поколінню. Так, студентам у режимі відкритих питань запропонували визначити найтипівіші якості, що характеризували покоління їхніх батьків у студентському віці, якості притаманні сьогодняшньому поколінню молодих людей, а також спробувати спрогнозувати риси молодішої генерації майбутнього. Серед якостей минулого покоління студенти називають такі: *чесність, комунікабельність, доброта, порядність, прагнення бути корисним суспільству*. Головними якостями сучасної молоді вважають *наполегливість, самовпевненість, цілеспрямованість, комунікабельність*, а якостями майбутньої генерації – *комунікабельність, безпринципність, цілеспрямованість, нахабність, прагматизм* [8]. Коментарі, як кажуть, зайві.

Сьогодні студенти намагаються набути ті моральні характеристики, які, на їх погляд, допоможуть їм найближчим часом утворити основу суспільних відносин. Часто вони мають негативне моральне починання. Це визначається двома чинниками: з одного боку, економічною ситуацією, а з іншого – культурними трансформаціями, що відбуваються в країні.

Результати анкетування, проведеного з метою з'ясування громадянсько-патріотичної позиції та цивілізаційного визначення студентів у науковій бібліотеці ХНУ в травні 2015 року, свідчать про деяке розмивання ціннісних орієнтирів серед молоді. За даними анкетування, 90% молодих людей правильно розуміють поняття патріотизму, переймаються почуттями гордості за свій народ, гостро переживають за долю країни, але

це сприйняття є лише даністю і не підкріплюється почуттям патріотизму. Так, 80 % за будь-якої можливості виїзду за кордон, покинули б рідну країну в пошуках кращого життя. При цьому майже 60 % респондентів вважають, що володіють стійкою громадянською позицією, 30% респондентів практично взагалі не замислювались над тим, чи є у них стійка громадянська позиція, 10 % її взагалі не мають. Анкетування показало, що 50% студентів не почуваються господарями у своїй країні, не пов'язують з нею своє майбутнє та не вірять у те, що життя в Україні скоро зміниться на краще. У той же час 95% молоді вважає, що вона є відповідальною за майбутнє своєї країни [3].

Очевидно, що складна соціально-економічна ситуація в країні породила розчарування частини молоді і є серйозною перешкодою громадянсько-патріотичному вихованню, проте саме сьогодні необхідно залучати молодь в управління своєю державою, допомогти їй стати справжніми громадянами, патріотами, які зможуть побудувати краще майбутнє для своєї країни. Адже саме молоде покоління змушене буде перебрати на свої плечі адаптацію українських реалій до викликів сучасності. Таке покоління має бути представлене яскравими, талановитими, сильними особистостями, які мають пріоритетними духовно - моральні цінності: самопізнання й пізнання світу, мови, історії, культури, сповідування високих моральних ідеалів. Тому виховання нашого майбутнього повинно відбуватися на чисельних прикладах національної гідності та патріотизму, якими так багата українська історія.

Виховання у вищій школі, передусім, має на меті формування високого рівня національної свідомості – не просто теоретичного усвідомлення процесів національного відродження, а готовності людини практично брати участь у процесах державотворення. У нашій країні культура та освіта повинні стати найефективнішим ідеологічним чинником, здатним відродити і самоідентифікувати націю. Любов до рідної землі, добро, співчуття і співпереживання, милосердя допоможе нам не просто виживати, а й жити, творити, виховувати молоде покоління, яке зараз перебуває у кризовій ситуації. Вирішувати назрілі проблеми треба зараз, щоб дати шанс поколінню молодих людей перетворити життя на краще.

Молоді потрібно оволодівати не лише системою наукових знань, а насамперед цілісною національною культурою, не виключаючи вищих здобутків культури, духовності цивілізованих народів. Г. Ващенко застерігав, що, виховуючи в молоді патріотизм, здорову національну гордість, свідомість своєї національної гідності, "ні в якому разі не можна виховувати в неї національної пихи й презирства до інших народів лише на тій підставі, що вони не українці. Український народ на собі відчув, що таке несправедливість, і сам мусить бути справедливим"[1, с. 177].

Принцип толерантності як один із принципів національно-патріотичного виховання передбачає інтегрованість української культури в європейський та світовий простір, формування у студентів відкритості, поважливого ставлення до цінностей, відмінних від національних ідей, до культури, мистецтва, вірувань інших народів, здатності диференціювати спільне та відмінне в різних культурах, сприймати українську культуру як невід'ємну частину загальнолюдської.

Співробітники наукової бібліотеки ХНУ використовують для цього різні форми наочної пропаганди книги (інформаційні стенди, книжкові виставки), індивідуальну і масову роботу з читачами, а також свята, вечори, зустрічі. Усі заходи сприяють не лише громадянському самовизначенню, розвитку історичної самосвідомості (співвіднесення своєї долі з історією країни), що є дуже важливим для виховання громадянина-патріота, але й формують толерантне ставлення до інших культур. Потрібно так виховати молодь, щоб вона, де б не знаходилася, в якому б куточку світу не перебувала, відчувала свій зв'язок з Україною, пам'ятала, що вона представляє собою весь український народ.

У рамках національно-патріотичного проекту "Ти - одна й неподільна, Україно моя вільна!" в НБ ХНУ на 2015-2018 рр. поставлені наступні завдання: виховання правової культури, поваги до Конституції і Законів України, державної символіки; формування

національної свідомості, гідності громадянина та відповідальності за долю України; виховання поваги й любові до рідної землі, її історії, відновлення і збереження історичної пам'яті й українських традицій; підготовка свідомої інтелігенції України, збереження інтелектуального генофонду нації; формування в суспільній свідомості переваг здорового способу життя та ін.

Для вирішення цих завдань бібліотекарями університетської книгозбірні щорічно проводяться різнопланові виховні заходи, які дозволяють виховати у молоді національно-патріотичні почуття, готовність до трудового та героїчного подвигу в ім'я процвітання української держави, поглибити знання про державну символіку України (історію походження Герба, Прапора) тощо.

Щорічно до Дня Незалежності України у книгозбірні ХНУ проходять книжкові вернісажі, експонуються виставки, на яких представлені видання, що розкривають складний і тернистий шлях становлення української держави, історію створення її символів, різні аспекти історичного та культурного життя нашої країни ("Ти — одна й неподільна, Україно моя вільна", "Благословенні кольори української долі", "Україна — Європейський Союз: посилення стратегічного партнерства", "Майдан. Тернистий шлях до свободи", "Україно моя, Україно"). Про національні символи України ведеться мова і під час уроків національно-патріотичного виховання, мета яких — виховання патріотичних почуттів і гордості за власну країну, шанобливого ставлення до її символіки.

До відзначення Дня Перемоги над фашистським свавіллям у Другій світовій війні для студентської молоді щороку проводяться різнопланові національно-патріотичні заходи, на які запрошуються ветерани Другої світової війни; створюються презентації книг, присвячені тим, хто в буремні воєнні роки наближав світлий день Перемоги та ін. Потрібно відмітити, що стало вже традицією, що самі студенти приймають активну участь у подібних заходах. Так, до 70-ї річниці Перемоги над нацизмом у Європі та до Дня Перемоги у Другій світовій війні відбувся захід "Ви захистили нас. Ви дали нам життя", в якому прийняли участь студенти літературного театру "Глорія" кафедри української філології ХНУ. До цієї зустрічі артисти студентського літературного театру «Глорія» підготували міні-виставу «Травнева Перемога», у виконанні студентів прозвучали пісні і вірші про війну.

Різноманітні просвітницькі заходи за участю студентів проводяться щорічно і до роковин Генія українського народу Т. Г. Шевченка (літературознавчі та літературно-мистецькі години, години спілкування, конкурси читців тощо).

До Дня захисника України 14 жовтня, яке відзначається з метою вшанування мужності та героїзму захисників незалежності і територіальної цілісності України, військових традицій і звитяг Українського народу, сприяння дальшому зміцненню патріотичного духу пройшли уроки патріотичного виховання «За Україну, за її долю, за честь і волю», «Тої слави козацької повік не забудемо».

Вихованню високого патріотичного почуття сприяє читання художньої літератури. Національно-патріотичне виховання, популяризація літератури з даної тематики в бібліотеці покликані забезпечити морально-політичну і практичну підготовку до виконання священного обов'язку захисту незалежної України, військової служби у Збройних Силах України, формуванню у молоді стійкості, мужності, готовності до подвигу, самопожертви, самопідготовки і самовиховання, любові до України, бажання відстояти її незалежність і соборність, наслідування кращих традицій. У книгозбірні ХНУ щороку організовуються книжкові виставки, на яких представлено найкращі твори письменників про події Другої світової війни («Війна очима письменників», «Війна - жорстокіше немає слова» тощо), а також книги, що дають об'єктивну оцінку ролі українського війська в українській історії - від княжої доби, Гетьманського козацького війська, військ УНР, січових стрільців, воїнів УПА до часів незалежності, Майдану, героїв Небесної Сотні та зони АТО ("Крути: незгасна пам'ять і урок сьогодні", "Афганістан болить в моїй душі" та ін.). Четвертий рік поспіль діє в науковій бібліотеці ХНУ

просвітницький проєкт “Читання книги та її популяризація”, у рамках якого спільно з кафедрою української філології та літературним студентським театром “Глорія”, що діє на кафедрі, проводяться спільні масові заходи (вечори поезії, диспути, акції).

Виховання громадянина і патріота неможливе без глибокого пізнання духовного багатства свого народу і залучення до його культури. Сьогодні бібліотеки здатні зібрати унікальну інформацію про рідний край і задовольнити інтерес молоді до історії малої батьківщини. Любов до рідного краю, знання його історії – основа, на якій може здійснюватися ріст духовної культури людини і всього суспільства. Саме бібліотекарі створюють враження про рідне місто, прагнуть відкрити для молоді “малу Батьківщину”, показати її красу, виховати любов до неї.

З метою сформувати у студентів знання про історію рідного краю, його визначні історичні пам'ятки, відомих людей, які проживали та живуть у місті, в науковій бібліотеці ХНУ щороку проводяться мистецькі години, присвячені видатним подільським діячам, уроки пам'яті, присвячені визволенню міста від німецько-фашистських загарбників, зустрічі з краєзнавцями, презентації книжкових виставок, Дні краєзнавчої книги тощо. Зокрема, в рамках краєзнавчої діяльності у книгозбірні ХНУ студенти зустрічались з письменниками Хмельниччини - В. Горбатюком, М. Федунцем, М. Мачківським, І. Іовом, Г. Пагуляк, М. Войнаренком, з художниками О. Скорупською та Е. Міляром та ін.

Різні форми історико-краєзнавчого виховання виправдовують себе та є ефективним засобом громадянсько-патріотичного виховання. Зауважимо тільки, що форми роботи і тематика масових заходів можуть бути різноманітними, головне, щоб вони викликали увагу молоді до сучасних проблем, змушували її включатися в їх вирішення; допомагали формувати особистість. І не так важливо, чи це будуть інноваційні форми культурно-просвітницької діяльності, чи традиційні - перевірені часом, але не менш ефективні. Так, віртуальні виставки, які є синтезом традиційного і інноваційного способів надання інформації, сьогодні широко використовуються в багатьох бібліотеках. Проте і традиційні виставки залишаються досить ефективними – все залежить від актуальності тематики, дизайну виставки, засобів представлення.

Для прикладу проілюструємо одну з книжкових виставок, приурочену до Всесвітнього дня книги та авторського права, на якій була представлена краєзнавча література з фондів університетської книгозбірні «Душа тисячоліть шукає себе в слові». Розділ «Історія», який відкрив експозицію, містив видання, присвячені минувшині нашого краю від найдавніших часів і до сьогодення. Викликали захоплення книги «Нариси історії Поділля», «Подільська старовина», «Вулиці Хмельницького», «Поділля: із глибини віків у сьогодення» та ін. До уваги відвідувачів виставки пропонувались і книги про справжніх патріотів, громадсько-політичних та культурно-просвітницьких діячів нашого народу: «Подільської землі сини», «Я спасення шукав для народу», «З подільського кореня», «Культура Хмельниччини» та інші. Туристичну привабливість регіону та окремих населених пунктів області розкривали книги розділу «Туризм», зокрема: «Кам'янець — Подільський», «Путівник. Хмельницька область», «Меджибіж та його скарби», «Хмельниччина справжня» та інші.

Отже, уся система заходів, що проводить книгозбірня, сприяє зміцненню патріотичного духу студентської молоді. Бібліотека використовує у своїй роботі весь арсенал засобів виховної роботи (вечори, диспути, конкурси, виставки літератури, огляди тощо), оперативно надає інформацію, використовує всю сукупність методів, форм, прийомів усного, наочного, аудіовізуального і комп'ютерного просування літератури в системі патріотичного виховання. Головною метою виховання, на досягнення якої спрямовуються зусилля бібліотеки, є формування цілісної і гармонійно розвиненої особистості з високою національною самосвідомістю. Така особистість – це, насамперед, громадянин Української держави, її патріот, для якого пріоритетом є загальнолюдські й загальнодержавні цінності.

Використана література

1. Ващенко Г. Виховний ідеал .- Полтава: Ред. газ. “Полтавський вісник”, 1994.- 191 с.
2. Вища освіта України як фактор цивілізаційного визначення молоді: Монографія. - К.: Педагогічна думка, 2010. - 312 с.
3. Молчанова С. А. Роль бібліотеки ВНЗ у формуванні ціннісних орієнтирів молоді в нових умовах /С. А. Молчанова //Бібліотечний форум: історія, теорія і практика. - 2015. - №1. - С. 39-43.
4. Педагогіка і психологія професійної освіти: науково-методичний журнал. - Львів, 2006. - №6.
5. Скотна М., Мовчан В. Мораль перед викликами сучасності // Вища школа.- 2014.- №2. - с. 7 — 24.
6. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. /М. М. Фіцула. - К.: Академвидав, 2010. - 456 с.
7. Державна національна програма ” Освіта “ (“Україна XXI століття”).- [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/896-93-%D0%BF>
8. Клименюк Н.В. Виховання гуманних якостей у студентів засобами бібліотерапії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: lib.chdu.edu.ua/pdf/naukpraci/pedagogika/2009/108-95-5.pdf.

УДК 027.7:004

Лук’янчук І.М.,
бібліотекар I категорії бібліотеки
Кам’янець-Подільського національного
університету ім. І. Огієнка

Бібліотека вищого навчального закладу в умовах нового інформаційного суспільства

У статті викладено основні напрями розвитку інформаційних систем бібліотек ВНЗ України, які розглядаються як інформаційна складова навчального й наукового процесу; висвітлюється роль бібліотек у формуванні інформаційної культури та перспективи їх розвитку.

Ключові слова: бібліотеки, електронні ресурси, інформаційні технології, інформаційна культура, електронна бібліотека.

Феномен бібліотеки ВНЗ, її організаційна структура, роль в інформаційному суспільстві, реформуванні системи вищої освіти вже стали предметом наукової уваги багатьох дослідників. Ця проблематика розглянута в роботах І.П.Бургер, Т.В.Комаровської, В.М.Маркової, Е.А.Ліваденової, В.Г.Дригайла.

Значна кількість робіт (Є.Д.Абулкаїрової, М.Г.Вохришевої, І.П.Бургер) присвячена інноваційній діяльності бібліотек ВНЗ, зокрема їх інформатизації. У цьому напрямі виділяються дослідження, у яких розкриваються досвід упровадження й використання в